

Eesti Kohtunike Ühing

Hr Marko Pomerants
Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees
pohiseaduskomisjon@riigikogu.ee

Teie

Meie 17.12.2018

Koopia: Justiitsminister hr Urmas Reinsalu
info@just.ee

Märgukiri seoses Kohtute seaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõuga

Riigikogu põhiseaduskomisjoni menetluses on Kohtute seaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (776 SE). Eelnõuga nähakse ette kohtunikele lisatasu maksmise võimalus riigipühadel ja nädalavahetustel valves oldud aja eest. Eesti Kohtunike Ühingu (EKoÜ) hinnangul on kohtunikele valveaja eest lisatasu maksmine kohtunikukonna jaoks oluline ning üldiselt tuleb sellist seadusemuudatust toetada. Samas vajavad kohtunikele lisatasude maksmise võimalused EKoÜ arvates terviklikumat ülevaatamist. Praegune kohtunike palgasüsteem, mis põhimõtteliselt välistab kohtunikele lisatasude maksmise võimaluse, v.a juhtimis- ja juhendamistasud, ei vasta kohtusüsteemi tegelikele vajadustele. EKoÜ on sellele lahendamist vajavale küsimusele mitmel korral varem Justiitsministeeriumi tähelepanu juhtinud (vt EKoÜ 19. septembri 2017 [arvamus Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse ja prokuratuuriseaduse muutmise seaduse eelnõu kohta](#); 29. juuni 2018 [Ettepanek kohtunike lisatasude kehtestamiseks teenistusaastate eest](#)).

Teatavasti on kohtunikukonnas toimumas märkimisväärne põlvkonnavaheetus, aastatel 2011-2017 on emeriteerunud 46 kohtuniku ning ei ole põhjust kahelda, et lähiaastatel kohtunike pensionile minek jätkub, tõenäoliselt kiirenevas tempos. Positiivsena võib märkida, et vähemalt viimaste kohtunikukonkursside põhjal on kohtunikuamet juristkonna hulgas atraktiivne ning vabanenud kohtunikuametite täitmiseks on leidunud piisavalt väarikaid kandidaate. EKoÜ hinnangul on oluline saavutada kohtunikuameti kasuks otsustanute võimalikult pikaajaline sidumine õigusemõistmisega. Suure kaadrioolavuse tekkimine kohtunike hulgas mõjub kindlasti negatiivselt kohtute töö kvaliteedile ja jõudlusele. Eelmärgitud arvestades on oluline jätkuvalt tegeleda kohtunikuteenistuse tingimuste läbimõeldud parendamisega.

EKoÜ liikmete hinnangul on kohtunikuteenistuse väga olulisteks tingimusteks sotsiaaltagatised. Paraku on seadusandja sellel kümnendil kohtunike sotsiaaltagatise järkjärgult hoopis kärpinud, eriti drastiliselt on seda tehtud 1. juulil 2013 jõustunud kohtute seaduse (KS) muudatustega, millega mh otsustati kaotada kõik KS-is ette nähtud eripensionid, sh kohtuniku vanaduspension ja töövõimetuspension. Pärast 1. juulit 2013 ametisse astunud ja astuvate kohtunike jaoks peale ameti eluaegsuse ja seadusega kindlaksmääratud palga sotsiaaltagatise sisuliselt enam polegi. Riigikohtu esimees P. Pikamäe on avalikes esinemistes mitmel korral (sh 2018. a kohtunike täiskogul peetud ettekandes õigus- ja kohtusüsteemi arengust) rõhutanud, et endiste sotsiaaltagatiste kaotamine tähendab paratamatult ka nende stiimulite kadu, mis on seni kindlustasid

kohtunikkonna stabiilsuse. Seni kuni õigusemõistmise igapäevatöö stressirohkus ja suur töökoormus ei ole reformitavad, tuleb mõelda sellele, kuidas siduda kohtuniku teenistusaeg sotsiaaltagatiste kasvuga. EKoÜ hinnangul on Riigikohtu esimehe seisukohad vägagi põhjendatud.

EKoÜ arvates ei ole ka enne 1. juulit 2013 ametisse nimetatud kohtunike jaoks hetkel piisavalt stiimuleid jätkata teenistust pärast kohtuniku vanaduspensionini õigust andva teenistustaaži täitumist. Kuivõrd Eestis on kohtunikuteenistuses (vähemalt seaduse tasandil) puudunud selge karjäärüsteem, ei ole kohtunikel kindlaid väljavaated edutamisele (st nimetamisele kõrgemasse kohtuastmesse). 1. augustil 2016 jõustunud seadusemuudatused, mis avardavad õiguselukutsete vahelise liikumise võimalusi (ning on olnud kohtusüsteemi jaoks üldiselt positiivse mõjuga), muudavad ametis olevate kohtunike karjäärivõimalusi veelgi ähmasemaks. Ka asenduskohtuniku instituudi loomist puudutavad KS-i kavandatavad muudatused (Justiitsministeeriumi poolt 19. juunil 2018 kooskõlastamiseks saadetud eelnõus esitatud kujul) indikeerivad pigem karjäärüsteemi puudumist. 1. augustil 2016 jõustunud seadusemuudatused näevad küll ette lisapuhkuse kohtunikuna töötamise aja eest (KS § 84 lg 2), kuid see ei ole EKoÜ hinnangul üksinda siiski piisav stiimul, arvestades kohtunike üldist suurt töökoormust ning kohustust arvestada tööaja planeerimisel menetlustähtaegade järgimisega (KS § 6 lg 1), mis võib vähemalt periooditi tähendada töötamist oluliselt rohkem kui 40 tundi nädalas. Liiatigi ei saa unustada, et kokkuvõttes on kohtunike põhipuhkuse pikkust 1. aprillil 2013 jõustunud seadusmuudatustega oluliselt vähendatud. Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadusega (§ 2¹) kohtunike tasustamise süsteemile laienev palgamäär indekseerimine ei teeni EKoÜ hinnangul kohtunike pikaajalise teenistuse tagamise eesmärki.

EKoÜ märgib, et prokuröride ametipalk koos lisatasude ja preemiatega, mida seadus võimaldab neile maksta (prokuratuuriseaduse (ProkS) § 22 lg 6 ja § 22²), võib kokkuvõttes praktikas oluliselt ületada kohtuniku palka. Lisaks tuleb märkida, et erinevalt kohtunikest on prokuröridel praegu veel säilinud eripensionina vanaduspension (ProkS § 25). Prokuröride töö justiitssüsteemis on kindlasti tähtis ning peab saama väärilt tasustatud, kuid arvestades kohtunikuametile esitatavaid nõudeid (KS § 47), ametiga seotud kitsendusi (KS § 49), seadusest tulenevaid ülesandeid ning kohtunikuameti eeldatavat positsiooni õiguselukutsete hierarhias, ei saa kohtunike ametipalk koos lisatasudega jääda EKoÜ hinnangul kokkuvõttes alla prokuröride omale. Vastasel juhul tuleb järeldada, et riik väärtustab prokuröride tööd justiitssüsteemis kohtunike omast rohkem. EKoÜ ei usu, et seadusandja tegelikult soovib sellist signaali ühiskonnale anda.

Kohtunike ametipalk on hetkel määratud kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadusega (KS 75 lg 1) ning EKoÜ hinnangul on selline lahendus optimaalne ja põhjendatud. Kohtunike puhul oleks motivatsioonitasude (s.o tulemuspalga) maksmise tingimuste sätestamine EKoÜ arvates äärmiselt keeruline või isegi võimatu. Väga mitmetes Euroopa riikides, sh vanades demokraatias nagu Prantsusmaa, Itaalia, Hispaania, samuti ka Eesti lähiriigis Soomes, sõltub kohtuniku töötasu suurus mh tema teenistusstaažist. EKoÜ arvates võib väita, et regulatsioon, kus kohtunike töötasu suurus samas kohtuastmes teenistusstaaži pikkusest üldse ei sõltu, on Euroopa riikide praktikas pigem erand.

Eelmärgitu kokkuvõttes leiab EKoÜ, et kohtunike pikaajaliselt teenistuses jätkamise kindlustamiseks tuleks ühe olulise sammuna taastada kohtunikele lisatasude maksmine teenistusaastate eest, mis 1. juulil 2013 jõustunud seadusemuudatustega kaotati.

Nimetatud lisatasude maksmise täpsemate tingimuste ja suuruse üle on mõistagi pädev otsustama seadusandja ning need küsimused tuleb õigusloome protsessis läbi arutada. EKoÜ siiski rõhutab, et teenistusaastate eest makstav lisatasude määr peab olema kohtunike tegelikult motiveeriv ning võimaldama siduda neid õigusemõistmisega pikaajaliselt. EKoÜ arvates võiks iga viie teenistusaasta eest tekkida kohtunikul õigus saada

lisatasu suuruses 5% ametipalgast (st pärast viie teenistusaasta täitumist 5% ametipalgast, pärast kümne teenistusaasta täitumist 10% ametipalgast jne). Selge karjäärisüsteemi puudumisel ei ole EKoÜ hinnangul vajalik lisatasude süsteemi kehtestamisel vältida olukorda, kus pikaajalise teenistusstaažiga madalama astme kohtuniku ametipalk koos lisatasuga ületab lühema staažiga kõrgema astme kohtuniku ametipalka (koos lisatasuga).

Austusega

(allkirjastatud digitaalselt)

Indrek Parrest
Esimees